

Cînd patosul acestei epoci a trecut prin tinerețea mea, nu eram foarte pregătit pentru literatură: un număr oarecare de cărți citite și o anumită rezervă față de viață îmi erau zestrea. Prin formație eram obișnuit să judec critic, iar prin vîrstă să mă încălzesc. Firești la oricare june, aceste două porniri nu se îngemănaseră încă bine, nu se aplicau încă eficace asupra realității de căpetenie care este existența noastră concretă în cadrul unei societăți în mișcare.

Compăttimeam — după formula sado-veniană — mai mult cu Ecuba decît cu vecinul meu.

Vremea a venit însă cu atîta putere, cu atîta măreție de perspectivă încît m-a întors cu fața spre ea. Asemeni altora mi-am lăsat îndeletnicirile „de bază” și m-am prins în încercarea, nu totdeauna ușoară, nu totdeauna rodnică, să dau un chip, un glas, o expresie, celor ce le vedeam în juru-mi și le trăiam. Să cuprind vîrsta mișcătoare a lumii noastre, miezul ei cald, într-o formă măcar pentru o clipă durabilă, într-una din acele scurte veșnicii de om și de artist, din care se clădește veșnicia cea mare, nepieritoare, a țării întregi.

Am văzut ridicîndu-se oameni, am văzut ridicîndu-se monumente de hărnicie omenească. Am simțit vibrația eliberării de mizerie și de superstiții, mîndria efortului constructiv, euforia civilizației pe scară imensă. Am văzut încolțind și sporind pe întinderi nebănuite rodul aceluia dulce fior care este cultura și care lucrează ca o dospeală condiția umană, frăgezînd-o pentru noi și noi împliniri. Am cunoscut, în cadrul elanului biruitor al socialismului, ridicarea noastră, dintr-o țară năpăstuită și hulită, la una independentă, cu o deplină demnitate a gîndului și a faptei, sigură de viitorul ei.

Am scris, în ani destul de puțini (din 1958), destul de multe. Nu și *mult*, cum cerea dictonul latin. Am scris de fiecare dată despre altceva și de fiecare dată altfel. Timbrul acela specific, caracteristic altor dramaturgi ai generației mele, și care vine dintr-o constanță a efortului lor creator, din

tr-o familiarizare mai profundă cu zonele investigate și cu uneltele lor de expresie, mie îmi lipsește. Nu am pînă acum două piese care să semene între ele. *Poarta* e diferită de *Ștafeta nevăzută*, pe cît e *Explozie întîrziată* de *Costache*, sau *Ochiul albastru* de *Ferestre deschise*. Fiecare dintre ele cuprinde o altă modalitate, o altă construcție, o altă zonă socială, o altă problematică, o altă limbă. În acești ani m-am căutat, nu m-am definit.

Poate e mai just să spun: am căutat, căci nu m-am căutat, neapărat, pe mine. Am căutat mereu și mereu pulsul acestei epoci, și dacă există ceva foarte constant în diversitatea de piese este că am încercat de fiecare dată să mă așez în unghiul cel mai contemporan. Pentru a descrie oamenii, caracterele și conștiințele epocii noastre m-au atras și colectivizarea agriculturii, și fabricarea cocului hunedorean, și condiția nouă a intelectualului „de cabinet”, și marele șantier național Bicăz, și industrializarea, și automatizarea, și micul colectiv izolat, și marele colectiv etajat, și procesul de conștiință în cadru închis, și procesul de conștiință într-o mare desfășurare socială. Am făcut experiența diversității plecînd de la convingerea că trunchiul realist-socialist, în plină vitalitate, e arboreșcent și că, atîta vreme cît stă pe niște rădăcini realiste și pe un orizont socialist, el răspunde, din seva lui, forme pline de variație. Alături de colegii de generație, alături de dramaturgii iviți sub zodia lui 23 August, am năzuit să asigur, să împlinesc această expansiune, chiar dacă nu toate intențiile mele au cunoscut o realizare artistică deplină.

Analizîndu-mă în lumina anilor ce s-au scurs, descopăr totuși unele teme conducătoare, unele leit-motive constante, care leagă parcă cele mai multe dintre piese. Nu e locul să le înfățișez acum. Mai util e, poate, să constat că, în explorarea fenomenului nou și a omului nou — preocupare statornică a dramaturgilor — s-a conturat nu numai o constanță, dar și o evoluție, și că această evoluție e dictată de însăși dezvoltarea vieții noastre sociale.

Eroul de bază al societății noastre, muncitorul, are din ce în ce mai frecvent patosul supremației morale, al învingerii adversarilor și rezistențelor, în special pe planul conștiinței. El nu e rigorist, ca în focul luptei, ci nuanțat. El nu minuiște numai strungul, în opoziție cu intelectualul, ci, prin calificarea pe care a dobândit-o, este el însuși intelectual și conduce procese de producție foarte înaintate. El nu mai apare ca masă în acțiune, ci acționează cu o deliberare plină de răspundere. Individualizarea lui ca personaj se face la un alt nivel, presupune o mult mai mare complexitate decât în urmă cu câțiva ani. Tot astfel, colectivistul nu mai începe pe deplin în categoria țărănescului, cu care literatura a operat atîta vreme. Țăranul din 1950 s-a transformat, a devenit altcineva.

Uneori, stau și visez: ce s-a întîmplat cu Gheorghe Bucur al meu din *Poarta*, după ce și-a luat pămîntul înapoi de la Stancu — a rămas în colectivă, sau a plecat la oraș? Dar Partenie Băjănu, care a părăsit zona lacului de acumulare? S-a acomodat la șes, ori stă în bloc, la Iași, cu fiica lui? Nu cumva cel pe care îl întîlnesc duminica la concert este eroul meu Tudor Chiricuță, cel plecat cu traista-n băț din Oltenia, acum maistru sau inginer? Aș vrea să urmăresc mai departe destinele acestor oameni, care m-au obsadat zile și luni în șir. Dar sînt așa de mulți! E așa de divers peisajul, atît de colorat! Atîția se mai ivesc, atîtea lucruri mai rămîn de spus!

Și totuși, nu cred că e vorba numai să transpunem în continuare fragmente din această realitate ce se schimbă sub ochii noștri, să reflectăm ceea ce vedem, sau să anticipăm asupra a ceea ce va fi. Pentru a influența cu adevărat devenirea societății în care trăim, nu ajunge să fim rapsozii ei, „la pagină”. Progresul pe care cred că-l așteptăm, în mod legitim, dramaturgia romînească este un progres de *esențializare*. De pe poziții partinice marxist-leniniste, să dăm o cuprindere a lumii care să-i demonstreze acesteia supremația valorilor noastre, adîncind dezbateră morală acolo unde termenii noștri sînt angajați în conflict cu ai altora și biruindu-i în *profunzime* și *umanism*. Dramaturgia noastră trebuie

să intereseze lumea în aceeași măsură în care au ajuns s-o intereseze multe din performanțele noastre industriale, multe din valorile noastre spirituale cu rază întinsă de circulație. Trebuie să ridicăm contextul istoric, specific, al realității noastre socialiste la concentrația cea mai esențial-umană, la dezbateră, de pe platforma umanismului nostru nou, a celor mai acute probleme ale lumii întregi. Sîntem chemați să răspundem problemelor omului cu legitimitatea pe care ne-o dau nu numai ponderea mereu în creștere a socialismului în lume, ci și superioritatea perspectivei noastre asupra viitorului, și faptul că viitorul, în ultimă instanță, ne aparține. O dramaturgie vibrînd în adîncime de fiorul marilor, înfricoșătoarelor întrebări care dezarmează pe alții și cărora numai socialismul le poate răspunde pozitiv — iată o sarcină la care cred că avem dreptul să ne gîndim cu stăruință în acest moment.

A crescut o dramaturgie, a crescut o țară. În dramaturgie am făcut puțin, ne așteaptă mult. În tehnică, am bătut încă de acum câțiva ani la ușa unei universalități, a unui „nivel mondial” (cum spunea personajul meu Boțogan), pe care l-am cucerit în mai multe sectoare. Putem rîvni la aceasta și în teatru. Sînt douăzeci de ani în care partidul nostru a schimbat fața țării, în care a organizat și mobilizat tot ce e cu adevărat bun, a pus jaloanele, a îndrumat și a însuflețit toate energiile creatoare de la noi. El ne-a învățat să vedem realitățile noastre, ne-a făcut să credem în forțele noastre, ne-a deschis perspective pe care circulația valorilor noastre nu le-a atins niciodată înainte. El ne dă astăzi dreptul și imboldul să aspirăm la și mai mult.

În chiar ziua Eliberării, la 23 August 1944, împlineam exact atîția ani cîți numără vremea noastră nouă, astăzi. Nu știam pe atunci ce avem să fac. Acum, cînd s-a scurs nițel timp și mă uit în urmă, îmi dau seama că 23 August este de două ori ziua mea de naștere.

Am preluat, alături de atîția alții, din mîna partidului o fărîmă din marea ștafetă care trebuie să ducă mai sus valorile dramaturgiei socialiste romînești. Am să merg, o să mergem cu toată puterea înainte, încercînd să purtăm, cît mai departe, o cît mai strălucitoare torță.

Paul Everac